УДК 37.015.31.091.212-053.6(045)

ЧИННИКИ, ЯКІ ВИЗНАЧАЮТЬ ЗМІСТ ФЕНОМЕНУ «КРЕАТИВНІСТЬ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА»

Корольова Л.М.
Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
Запорізький класичний ліцей

У статті автор розглядає чинники, які впливають на формування феномену «креативність молодших школярів». На думку авторки психолого-педагогічні дослідження змінили первинні уявлення про високий IQ як про головний критерій видатних досягнень розуму та продемонстрував важливу роль творчого потенціалу, інтересів і здібностей особистості, а також кола виховання та навчання як факторів формування креативності У багатьох наукових концепціях обдарованість й умови до її розвитку зв'язують з творчими можливостями і здібностями особистості, визнаними як креативність. На думку автора, ця здатність виявляється не тільки в мисленні, мовленні, окремих видах діяльності, а також характеризує здібності особистості зокрема. Креативні можливості молодшого школяра не пов'язані з його здатністю до навчання, частково не відображаються в тестах, але креативність може мотивуватися варіативністю завдань, бажанням сприйняти нові відкриття.

Ключові слова: креативність молодшого школяра, феномен «креативність молодшого школяра»,чинник побіжності, чинник гнучкості, чинник оригінальності, чинник розробленості, чинник точності, інтелектуальний чинник.

Постановка проблеми. Під час розвитку емоційної сфери, інтелекту й вольових якостей особистості, в людини формуються певні здібності. Це здатність творити, здатність бути особистістю й здатність працювати. Безумовно, креативний потенціал існує в кожної людини. Безліч методик складається для того, щоб креативні здібності особистості сформувати, розвивати та реалізувати. Але, креативність – це функція мозку, яка закладена природою й розвивається та реалізується за наявності спеціальних здібностей до конкретного виду діяльності. Це генетична властивість особистості, яка існує від народження людини, найвища проява активності особистості.

У сучасних умовах, коли відбуваються глобальні зміни в усіх сферах нашого суспільства, також в освіті, креативність суттєво необхідна. Високо цінується та особистість, яка може швидко орієнтуватися в змінах суспільства, імпровізувати й сприйняти новизну поглядів людства. Саме таких людей, з креативними здібностями не вистачає на сучасному етапі розвитку суспільства. Тому проблема формування креативних здібностей, починаючи з віку молодшого школяра, гостро стоїть перед наукою та освітою. Креативність – природна здатність особистості, наявність та формування якої залежить від багатьох консиґнаторів.

Мета статті полягає у розгляді чинників, які визначають зміст феномену «креативність молодшого школяра».

У великій більшості спостережень, як правило, при дослідженні креативності до уваги беруться два показники: кількість запропонованих ідей і ступінь їх рідкості існування, порівняно з варіантами відповідей інших респондентів. Окрім розроблених дослідниками тестів, для визначення креативності використовують завдання зі списками ситуацій, критеріями емоцій, інтересів, шаблонів поведінки, що характеризують креативне мислення творчих людей. Під час порівняння продуктів творчості використовуються судження експертів, зокрема художників, учених, винахід-

© Корольова Л.М., 2016

ників. Стандарти таких суджень завжди базуються на оцінках суспільства. Високі показники прояву креативності не стверджують наявності творчих досягнення в праці, а лише збільшують вірогідність їх прояву за наявності високої мотивації до нестандартного мислення. Створення окремим форм і способів креативної поведінки і самовираження, формування творчих дій вказує на значне підвищення рівня креативності, а також появу та збільшення таких якостей особистості як сприйняття нового досвіду, незалежність у мисленні, необхідність у творчості.

На думку науковців, існують умови, які стимулюють розвиток креативності. Це незалежність у мисленні та стимулювання відповідальності; увага до самостійних розробок, спостережень, почуттів, узагальнень; ситуації відкритості або незавершеності, на відміну від конкретно заданих і контрольованих; заохочення і мотивування.

Заважають розвитку креативності такі аспекти як прагнення до успіху (амбіції), уникнення ризику; конформність; стійкі стандарти в мисленні і поведінці; негативне ставлення інших до уяви, фантазії особистості; вплив усталених поглядів.

Складним питанням у науці вважається визначення поняття «креативність молодшого школяра». Під час визначення цього поняття необхідно використати як результати психолого-педагогічного обстеження, так і дослідження інтелектуальної і позаурочної діяльність дитини, які можна отримати шляхом спостереження за респондентом,опитуванням учителів, батьків і однолітків. Вважаємо, що тільки такий цілісний підхід до дослідження висвітлить повний рівень сформованості креативних здібностей особистості.

Розгляд психолого-педагогічних досліджень змінив первинні уявлення про високий IQ як про головний критерій видатних досягнень розуму та продемонстрував важливу роль творчого потенціалу, інтересів і здібностей особистості, а також кола виховання та навчання як факторів формування креативності [1, с. 146-157].

У багатьох наукових концепціях обдарованість й умови до її розвитку зв'язують з творчими можливостями і здібностями особистості, визнаними як креативність. На нашу думку, ця здатність виявляється не тільки в мисленні, мовленні, окремих видах діяльності, а також характеризує здібності особистості зокрема. Креативні можливості молодшого школяра не пов'язані з його здатністю до навчання, частково не відображаються в тестах, але креативність може мотивуватися варіативністю завдань, бажанням сприйняти нові відкриття.

Пропонуємо розглянути чинники, що визначають й з'ясовують зміст феномену «креативність молодшого школяра».

1. Чинник побіжності (швидкості, продуктивності) вказує на здатність появлення великої кількості ідей, які виражаються у мовленнєвих конструкціях або у вигляді ескізів подій мислення, і вимірюється кількістю відповідей, що відповідають вимогам завдання. Цей чинник необхідний тому, що він з'ясуває результати інших показників. Наприклад: імпульсивна, безглузда відповідь може отримати високий бал. Але такий показник результатів призводить до невисоких балів інших чинників (оригінальності і розробленості, гнучкості). Невисокі значення побіжності пов'язані з детальною розробленістю відповідей у ескізних завданнях, але можуть також спостерігатися у слабо мотивованих, неактивних респондентів.

2. Чинник гнучкості вказує на здатність пропонувати гіпотези, переходити від одного ідеї до іншої, використати як найбільше стратегій розв'язання проблеми. Бажано порівнювати цей фактор з чинником побіжності, тому що однаковий показник різноманітності може відслідковуватися при неоднаковій загальній кількості запропонованих гіпотез. Низький коефіцієнт гнучкості може свідчити про твердість (регідність) мислення, обмеженість в інформованості, низький рівень інтелектуального розвитку або периодичну мотивацію. Підвищенні показники вказують на протилежність даних. Надзвичайно висока гнучкість свідчить про неспроможність дотримуватися загальної лінії в мисленні та припущеннях респондентів. Раз'яснення цього показника єдині у словесних і невербальних тестах, але результати можуть не співпадати.

3. Чинник оригінальності вказує на здатність пропонувати ідеї, припущення та гіпотези, що відрізняються від нецікавих і шаблонних. Мислення респондентів, які отримують високі оцінки за оригінальность, характеризується неконформністю та високою інтелектуальною активністю. Вони переважно пропонують нестандартні ідеї при розв'язуванні завдання, або рішенні проблеми. Ця здатність вказує на здібність уникати позбавлених своєрідності відповідей. Під час дослідження важливо співвіднести результат показника оригінальності з показниками побіжності і розробленості, з різними варіантами поєднань відповідей. Слід звертати увагу на те, що високі результати показників оригінальності у відповідях вказують на порушення нервової системи.

4. Застосовується під час оцінки фігурних тестів чинник, деталізації ідей і розробленості. Науковці вважають його значним при вивченні креативності молодшого школяра. Високі прояви цього показника притаманні успішним учням, здатним до конструктивної і винахідницької діяльності. Під час визначення даного консиґнатора бажано зіставити результати з показником побіжності. Особистість, яка ретельно розглядає кожну гіпотезу, втрачає кількість ідей. Деталізація ідей розкриває продуктивність креативного мислення.

5. Точність – консиґнатор, що розкриває гнучкість, логічність нешаблонного мислення, вибір рішення відповідно встановленої задачі. На сучасному етапі вивчення креативного процесу йде постійно. Науковці сьогодення шукають інтегральний показник, який розкриває всі чинники креативності. На думку дослідників, цей показник – поєднання мотиваційних та інтелектуальних факторів, єдність процесуальних, особових одиниць креативного мислення [1, с 148-169].

Досліджуючи чинники визначення феномену «креативність молодшого школяра», вважаємо, що доцільно розглянути таке поняття як *чинник інтелектуальності*. Базуючись на цей консиґнатор можна ретельно дослідити науковий феномен креативності молодшого школяра. На думку Е. П. Торренса, розвиток обдарованості і творчі досягнення вимагають взаємзв'язок креативності з високою творчою мотивацією та високим рів-

нем навченності [4, с. 43-75]. Тому у формуванні креативного потенціалу молодших школярів велика роль інтелектуального чинника. Незважаючи на те, що в деяких популяціях розбіжності між ознаками інтелекту і креативності були низькими, а в популяціях з підвищенним інтелектом взагалі не спостерігаються, креативність формується й розвивається при наявності вище за середніх інтелектуальних здібностях.

Багатьма дослідниками положення про існування «інтелектуального порогу» розглядається й поширюється. Науковці вважають, що креативність притаманна особистості з високим рівнем знань, ступенем аналітико-синтетичної діяльності та наявності критичного мислення. Погоджуємося з думкою В. Н. Дружинина що рівень інтелекту є не «порогом», а «верхнім обмежувачем» креативних досягнень особистості. При цьому, використовує, або не заполучає людина дані природні можливості, залежить від її компетентності в обраній сфері творчості, мотивації, від зовнішніх умов оточення. «Нижній інтелектуальний обмежувач» пояснюється критеріями творчої діяльності [2, с. 18].

Вивчався багатьма авторами взаємозв'язок між показниками інтелекту і креативності за тестами Е. П. Торренса. Ситуативність та нестабільність зв'язків між показниками інтелекту і невербальною креативністю в період з семи до десяти років були продемонстровані М. С. Єгоровою. Авторкою вказано на те, що інтелект і креативність проявляють неоднакові синдроми, все ж взаємодіють під час розвитку особистості, впливаючи як безпосередньо, так і опосередковано один на одного. З'ясувалось, що рівень інтелекту в сім і десять років залежить від ступеня сформованності креативності в шість і сім років. Метод лонгитюдної діагностики розкриває зв'язки між креативністю і інтелектом. Дослідницею виявлено, що з віком креативність і інтелект впливають один на одного, але цей вплив можна помітит тільки при міжвіковому порівнянні [3, с. 112-115].

На тих же засадах Е. П. Торренс розробив завдання, під час розв'язання яких формуються креативні здібностей особистості (виявлення альтернативи, відкритість новому, розуміння суті проблеми, висунення оригінальних ідей тощо). Проте, на думку автора, такі вправи, лише допомагають, і дієвим методом є рішення справжніх задач, цікавих школярам.

Повертаючись до спостереження зв'язку інтелекту і креативності, хочемо зазначити, що в деяких концепціях креативність вживається як дивергентна здатність і протиставляється інтелекту, який прирівнюється конвергентним здібностям. Розглядаючи інші теорії, креативність являється необхідним критерієм інтелекту.

Проявити креативність неможливо, якщо відсутнє творче середовище. Компоненти, які відповідають за процес творчості, взаємодіють. І цілісний ефект від їхньої взаємодії не можна прирівняти до впливу одного з них. Замінити творче середовище може наявність мотивація, а інтелект, разом з проявами мотивації, підвищує ступінь креативних здібностей.

Висновок. Розглядаючи чинники, які визначають зміст феномену «креативність молодшого школяра», робимо висновок, що окрім таких чинників, як чинники точності, гнучкості, оригінальності,розробленості й побіжності, велику роль відіграє чинник інтелектуальності. Цей чинник вказує на взаємодію високої креативності, творчої мотивації з високим рівнем знань і умінь молодшого школяра.

Список літератури:

1. Алексеева Л. Г. Развитие и диагностика способностей / Под ред. В. Н. Дружинина. – М.: Знание, 1991 – С. 146-170.
2. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – М.: Изд. Центр «Академия», 1996. – 18 с.
3. Савченко О. Я. Розвивай свої здібності: навч. посібник / О. Я. Савченко. – К.: Освіта, 1999. – С. 112-115.
4. Torrance E. P. The nature of creativity as maintest in its testing // In: R. J. Sternberg (Ed.) The nature of creativity. – N.Y.: Cambridge University Press, 1988. – P. 43-75.

Королёва Л.М.
Запорожский областной институт последипломного педагогического образования,
Запорожский классический лицей

ФАКТОРЫ, КОТОРЫЕ ОПРЕДЕЛЯЮТ СОДЕРЖАНИЕ ФЕНОМЕНА «КРЕАТИВНОСТЬ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА»

Аннотация
В статье автор рассматривает факторы, влияющие на формирование феномена «креативность младших школьников». По мнению автора психолого-педагогические исследования изменили первоначальные представления о высоком IQ как о главном критерий выдающихся достижений интеллекта и продемонстрировал важную роль творческого потенциала, интересов и способностей личности, а также круга воспитания и обучения как факторов формирования креативности. Во многих научных концепциях одаренность и условия для ее развития связывают с творческими возможностями и способностями личности, признанными как креативность. По мнению автора, эта способность проявляется не только в мышлении, речи, отдельных видах деятельности, а также характеризует способности личности в частности. Креативные возможности младшего школьника не связаны с его способностью к обучению, частично не отражаются в тестах, но креативность может мотивироваться вариативностью задач, желанием принять новые открытия.
Ключевые слова: креативность младших школьников, феномен «креативность младшего школьника», фактор беглости, фактор гибкости, фактор оригинальности, фактор разработанности, фактор точности, интеллектуальный фактор.

Koroleva L.M.
Zapozhzhia Regional Institute of Postgraduate Education,
Zaporozhye Classical Lyceum

THE FACTORS IN INFLUENCING THE FORMATION OF THE PHENOMENA OF «THE CREATIVITY OF YOUNGER SCHOOLBOYS»

Summary
The author considers the factors influencing the formation of the phenomenon of «the creativity of younger schoolboys». According to the author of numerous psychological studies change the original idea of a high IQ as a single criterion for the outstanding achievements of the mind and have demonstrated a crucial role of creative potential and personal areas of interest and special abilities, as well as the environment and training conditions for the development of giftedness. Creative possibilities junior student directly and not directly related to its ability to learn is not always reflected in the intelligence tests, but creativity can be stimulated not so much the variety of available knowledge as receptivity to new ideas, which crack hard thinking patterns. However, the article highlights the gaps in the ability to generate creative abilities of teachers in primary school children and teachers in these complications in understanding and using these skills in real learning situations assessment of the readiness of teachers regarding these positions can be considered subjective, one that reflects the significant gaps in professional skills form the creative abilities of teachers in primary school children and teachers about difficulties in understanding and using these skills in real situations in contemporary educational practice mass.
Keywords: creativity younger students, the phenomenon of «the creativity of the younger schoolboy» factor of fluency, flexibility factor, the factor of originality, elaboration factor, the factor of precision, the intelligent factor.